

Ilkka Haavisto

KANSAKUNNAN EROTUOMARI

Suomalaiset haluavat presidentille lisää valtaa

- Enemmistö suomalaisista on sitä mieltä, että presidentin valtaoikeuksia on karsittu liikaa. Noin 60 prosenttia haluaisi, että presidentillä olisi valtaa vaikuttaa lainsäädäntöön, hajottaa eduskunta sekä valita hallituksen muodostaja.
- Presidentistä ei kuitenkaan toivota kaikkeen sotkeutuvaa jokapaikanhöylää. Kansalaiset suhtautuvat nihkeästi presidentin vallankäyttöön sisäpolitiikassa.
- Presidentillä on vahva mandaatti ulko- ja turvallisuuspolitiikan hoidossa. 82 prosentin mielestä presidentillä pitää olla vähintään melko paljon valtaa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.
- 70 prosenttia suomalaisista katsoo, että presidentillä pitäisi olla EU-asioissa vähintään melko paljon valtaa.

Suomalaiset toivovat lisää valtaa tasavallan presidentille. Noin 60 prosenttia kansasta haluaisi, että presidentillä olisi valtaa vaikuttaa lainsäädäntötyöhön, hajottaa eduskunta ja määrätä ennenaikaiset vaalit sekä valita hallituksen muodostaja (kuvio 1 seuraavalla sivulla).

Näitä tuloksia voidaan pitää kiinnostavina, koska ylimpien valtioelinten välistä vallanjakoa Suomessa on parlamentarisoitu ja presidentin valtaoikeuksia karsittu määrätietoisesti jo noin kolmenkymmenen vuoden ajan. Vielä 1980-luvulla presidentti saattoi esimerkiksi siirtää niin sanotulla lykkäävällä veto-oikeudella lain hyväksymisen seuraavien eduskuntavaalien yli.

Valtaoikeuksien karsinta on vahvistanut parlamentarismia, mutta se ei välttämättä ole ollut kansalaisten mieleen. 61 prosentin mielestä presidentillä pitäisi olla vähintään melko paljon

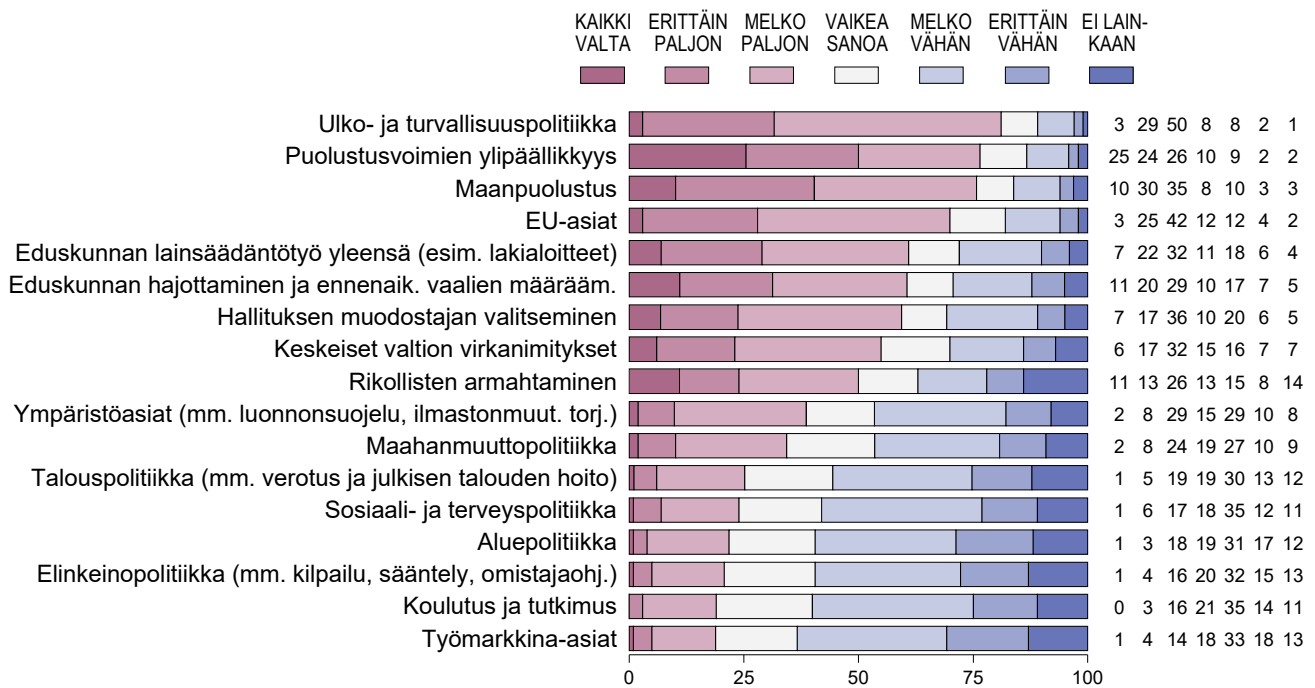
valtaa eduskunnan lainsäädäntötyöhön. Toista mieltä olevien joukko on yli puolet pienempi (28 %).

Vuonna 1991 pantiin piste presidentin mahdollille hajottaa eduskunta ja vuoden 2000 perustuslakiuudistuksen myötä irrotettiin presidentin ote vielä yhdestä vallankahvasta: mahdollisuudesta valita hallituksen muodostaja.

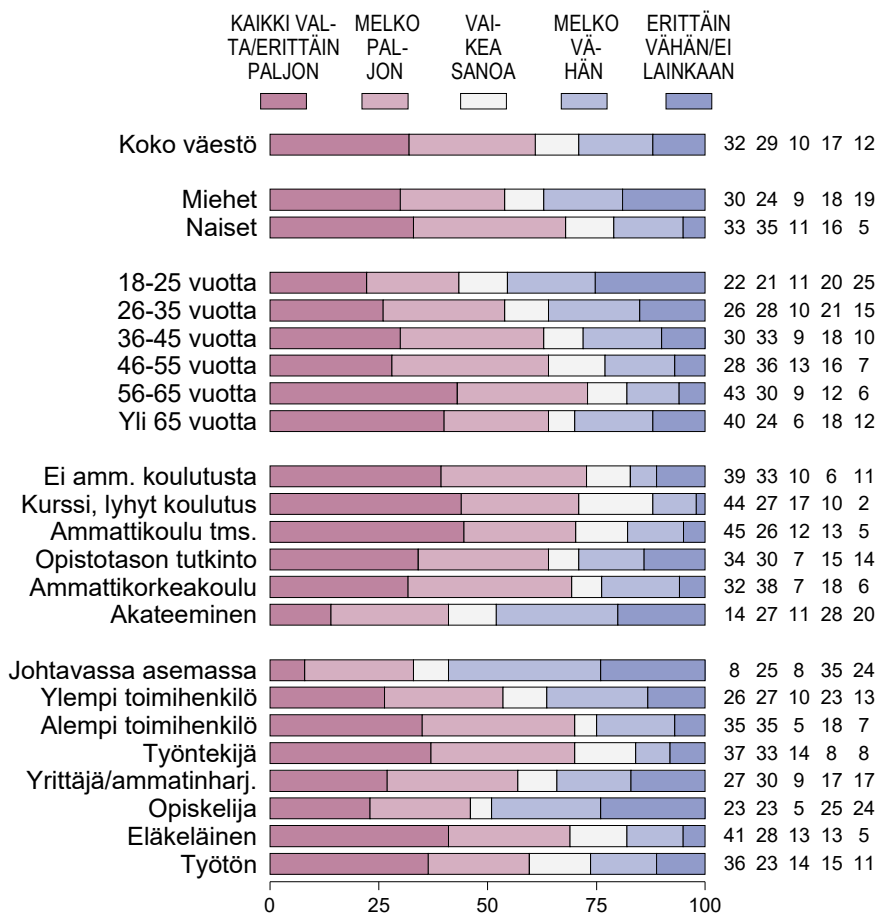
Näidenkin asioiden pitäisi kansan enemmistön mielestä olla toisin. Suomalaisista 60 prosenttia on sitä mieltä, että presidentillä pitäisi olla ainakin melko paljon valtaa eduskunnan hajottamisessa ja ennenaikaisten vaalien määräämisessä. Vain vähän valtaa presidentille asiaan antaisi 29 prosenttia.

Vastausten väestöryhmittäinen erittely kertoo, että kannatus presidentin oikeudelle hajottaa eduskunta kasvaa vastaajan iän myötä. Näky-

Kuvio 1. Kuinka paljon valtaa presidentillä pitäisi olla seuraavissa asioissa/asiakokonaisuuksissa (%)

Kuvio 2. Kuinka paljon valtaa presidentillä pitäisi olla eduskunnan hajottamisessa ja ennen aikaisten vaalien määräämisessä (%)

västi vähiten sitä kannattavat akateemisesti koulutetut ja johtavassa asemassa olevat. (Kuvio 2.)

Valtaa karsittu liikaa

Vastaukset kertovat, että kansalaiset ovat omakseen vahvemman parlamentarismien hengen vain osittain. Pelkästä nostalgista tuskin on kyse, vaan presidenttiä pidetään kansaa lähellä olevana politiikan luottopelaajana, joka voisi omalla toiminnallaan aidosti kohentaa politiikan toimivuutta ja tilivelvollisuutta kansalaisille.

60 prosenttia ajattelee, että presidentillä pitäisi olla mahdollisuus vaikuttaa hallituksen muodostajan valintaan. Toista mieltä olevien osuus jää puolet pienemmäksi (31 %).

Edelleen 55 prosenttia ajattelee, että presidentillä olisi oltava ainakin melko paljon valtaa tärkeimpien virkanimitysten tekemisessä. 30 prosenttia soisi presidentille korkeintaan vähän nimitysvaltaa.

Presidentti voisi toimia jonkinlaisena kansakunnan erotuomarina.

Ironista kyllä, presidentillä edelleen oleva oikeus armahtaa rikollisia paljastuu edellä mainittuja valtaoikeuksia hieman vähemmän suosituksi. 50 prosenttia vastanneista arvioi, että presidentillä pitää olla mahdollisuus rikoksesta tuomitun armahtamiseen, mutta 37 prosentin mielestä armahdusvalta saisi olla korkeintaan vähäinen.

Vastauksia voidaan tulkita siten, että presidentin valtaoikeuksien karsimisessa on kansalaisten mielestä menty liian pitkälle. Kyse ei ole vain siitä, että suomalaisilla on yleinen taipumus toivoa itselleen vahvoja johtajia.¹

Kyse on myös siitä, että kansalaiset kokevat, että presidentti voisi toimia jonkinlaisena kansakunnan erotuomarina. Hän voisi viheltää pilliin, kun hallituksen muodostaminen ei ota onnistuakseen, kun hallituksen toiminta halvaantuu erimielisyyksien vuoksi tai kun hallitus tuo eduskuntaan lakiesityksen, joka on perusteltu liian huonosti tai valmisteltu puutteellisesti.

Mielipiteissä on jotain samaa kuin viime syksynä pankkiiri Björn Wahlroosin esittämässä arvioissa, joiden mukaan presidentin vallan karsiminen on johtanut toimeenpanovallan kriisiin. Wahlroos arvioi, että parlamentarisoiminen nimessä presidentiltä poistettu poliittinen valta ei siirtynytäkään pääministerille ja hänen kabinetilleen, vaan se katosi kuin tuhka tuuleen. Yhtenä korjaavana toimenä Wahlroos esitti presidentin valta-oikeuksien vahvistamista.²

EVAn Arvo- ja asennetutkimus

Kysely presidentin vallasta on osa EVAn vuoden 2018 Arvo- ja asennetutkimusta. Tutkimuksessa kysyttiin kuinka paljon valtaa presidentillä pitäisi olla yhteensä 17 eri asian tai asiakokonaisuuden osalta. Vastajia pyydettiin arvioimaan sopivaa presidentinvallan määrää puhtaalta pöydältä, riippumatta siitä, mikä vallanjako nykyään on.

Tulokset perustuvat 2 073 henkilön antamiin vastauksiin. Tulosten virhemarginaali on koko väestön tasolla 2–3 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Tiedot kerättiin 2.–15. tammikuuta.

Vastajat edustavat koko maan aikuisväestöä. Aineisto on kerätty Taloustutkimuksen internet-paneelilla ja painotettu edustamaan väestöä sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen, ammatin tai aseman, toimialan ja puoluekannatuksen mukaan. Aineiston tilastollisen jatkoanalyysin on tehnyt Yhdyskuntatutkimus Oy, joka on laatinut myös tulosgrafiikan.

Tulokset ja niiden tarkemmat väestöryhmittäiset erittelyt löytyvät EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

Vuodesta 1984 lähtien tehtyjen asennetutkimusten tulokset löytyvät EVAn Arvo- ja asennetutkimusten tietokannasta Arvopankista www.eva.fi/arvopankki.

Vahva mandaatti ulko- ja turvallisuuspolitiikassa

Toisenlaisiakin mielipiteitä on esitetty. Esimerkiksi suurlähettiläs emeritus Hannu Himanen arvioi viime syksynä julkaistussa kirjassaan, että erityisesti ulko- ja turvallisuuspolitiikan sekä EU-politiikan kohdalla politiikanteon ongelmat johtuvat siitä, ettei vallanjaon parlamentarisointi ole edennyt riittävän pitkälle.³

Liian usein jää epäselväksi, kuka johtaa ja kenen pitäisi informoida ketäkin. Himanen ratkaisuehdotus on presidentinvallan karsimisen jatkaminen ja siirtyminen malliin, jossa presidentin tehtävät ovat puhtaasti seremoniaalisia.

Kansalaisilta ei kuitenkaan löydy juuri tukea tälle ehdotukselle ainakaan ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Valtaenemmistö, 82 prosenttia suomalaisista katsoo, että presidentillä pitää olla vähintään melko paljon valtaa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Vain 11 prosentin mielestä presidentin ulkosuhteita koskevan vallan pitäisi olla vähäistä.

Kansa antaa presidentille siis vahvan mandaatin ulko- ja turvallisuuspolitiikan hoitoon. Tämä

ei kuitenkaan välttämättä tarkoita, että suomalaiset haluaisivat merkittävästi vahvistaa presidentin asemaa ulko- ja turvallisuuspolitiikan johdossa.

Päinvastoin, nykyinen jaetun ulkopoliitiikan johtajuuden malli näyttäisi sopivan suomalaisille hyvin. Näin voidaan päätellä siitä, että joka toisen mielestä sopiva presidentin vallan määrä ulkosuhteissa on ”melko paljon”.

Tärkeä vastapaino sotilaille

Nykyisessä perustuslaissa yksi presidentin tärkeimmistä työsaaroista – ulko- ja turvallisuuspolitiikan lisäksi – on maanpuolustus. Näin on myös suomalaisten mielestä. 75 prosenttia väestöstä katsoo, että presidentillä pitäisi olla vähintään melko paljon valtaa sekä puolustusvoimien ylipäällikkönä että yleisemminkin maanpuolustusasioissa.

Tulosta voidaan pitää sikäli kiinnostavana, että puolustusvoimien ylipäällikkyyttä pidetään toisinaan pitkälti edustuksellisenä toimena. Oletusarvona on ollut, että sotatilanteessa presidentti luovuttaisi ylipäällikkyyden ammattisotilaalle.

Ylipäällikkyyks ei kansalaisten mielestä kuitenkaan ole pelkkä torin laidalla paraatia vastaan otavan seremoniamestarin toimi. Lähes joka toisen (49 %) mielestä presidentillä pitäisi olla puolustusvoimain ylimpänä johtajana merkittävästi valtaa. Jopa neljäsosa ajattelee, että ylipäällikön vallan pitäisi olla ehdotonta.

Toisin kuin ulkopoliitikassa, puolustuskysymyksissä kansalaiset painottavat nimenomaan presidentin johtajuutta, sillä myös yleisemmin maanpuolustuksessa 30 prosenttia vastaajista

varaisi presidentille erittäin paljon valtaa ja 10 prosenttia kaiken vallan.

Kyse on mitä ilmeisimmin siitä, että presidentin ylipäällikkyyden koetaan olevan sotilaille paitsi selkänöjä myös vastapaino, joka tuo asevoimat ja sen johdon sopivassa määrin demokraattisen tilivelvollisuuden piiriin.

Mukaan myös EU-pöytiin

Lisää harmaita hiuksia vallankäytön parlamentarisoinnin puolestapuhujille seuraa siitä, että jopa 70 prosenttia suomalaisista katsoo, että presidentillä pitäisi olla EU-asioissa vähintään melko paljon valtaa. (Kuvio 3.)

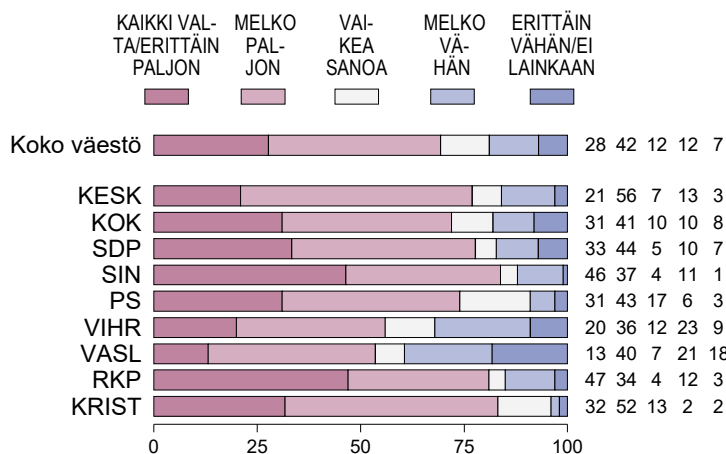
Vähän tai ei lainkaan valtaa presidentille soisi vain 19 prosenttia vastaajista ja heistä vain hyvin pieni osa jättäisi presidentin tyystin ilman valtaa EU-asioissa.

Yli neljäsosa (28 %) toivoo, että presidentin valta EU-asioissa olisi huomattavaa. Näin on siitä huolimatta, että perustuslain mukaan EU-asiat kuuluvat hallitukselle ja ovat käytännössä monin tavoin kytköksissä lakien säätämiseen, joka on eduskunnan, ei presidentin tehtävä.

Tuloksessa ei ole kyse yksinomaan kansalaismielipiteen ja perustuslaissa määritellyn vallanjaon välisestä erosta. Sen taustalla on myös aitoja vallanjakoon liittyviä ristiriitoja. Koska EU on itsenäisistä valtioista muodostuva liitto, ei asiantuntijoillekaan ole aina täysin selvää, missä määrin erityyppisissä EU-asioissa on kyse Suomen ulkosuhteista ja niiden hoidoista.

Kansa pelaisi varman päälle ja kattaisi EU-pöytiin lautasen myös luottohenkilönään pitä-

Kuvio 3. Kuinka paljon valtaa presidentillä pitäisi olla EU-asioissa (%)

mälleen presidentille. Toiveet presidentin suu-remmasta EU-vallasta jaetaan huomattavan laajalti kaikkien puolueiden äänestäjryhmissä.

Ei sisäpoliittiselle jokapaikanhöylälle

Presidentistä ei kuitenkaan toivota kaikkeen sotkeutuvaa jokapaikanhöylää. Kansalaiset suhtautuvat nihkeästi presidentin vallankäyttöön sisäpolitiikan asiakysymyksissä.

Suopeimmin presidentinvaltaan suhtaudutaan ympäristö- sekä maahanmuuttopolitiikan kysymyksissä, joiden hoidossa on suoria kansainvälisiä ulottuvuuksia. Näissäkin aiheissa presidentin suurempaan valtaan suhtaudutaan melko varautuneesti.

39 prosenttia antaisi presidentille vähintään melko paljon valtaa ympäristökysymyksissä. Lähes joka toinen (47 %) pitäisi kuitenkin presidentin vallan vähäisenä.

Reilu kolmannes (34 %) näkisi mielellään presidentin käyttävän valtaansa maahanmuuttopolitiikassa, mutta selvästi useampi (46 %) on asiasta toista mieltä.

Muista kyselyssä mukana olleista politiikan asiakokonaisuuksista enemmistö pitäisi presidentin kuitenkin loitolla. Neljäsosa (25 %) antaisi presidentille melko paljon valtaa talouspolitiikassa, mutta 55 prosenttia näkisi presidentin roolin talouspolitiikassa vähäisenä.

Lukemat ovat osapuilleen samat, kun arvioidaan sosiaali- ja terveystaloutta (24 % antaisi vähintään melko paljon valtaa, 58 % korkeintaan melko vähän), aluepolitiikkaa (22 % ja 60 %), elin-

keinopolitiikkaa (21 % ja 60 %) sekä koulutus- ja tutkimuspolitiikkaa (19 % ja 60 %).

Kaikkein vähiten valtaa presidentille haluttai- siin antaa työmarkkina-asioissa. 19 % prosent- tia toivoisi, että presidentillä olisi vähintään mel- ko paljon valtaa työmarkkinapolitiikassa. Lähes kaksi kolmasosaa (64 %) antaisi presidentille kor- keintaan melko vähän valtaa.

Etenkin varttuneempien mieleen

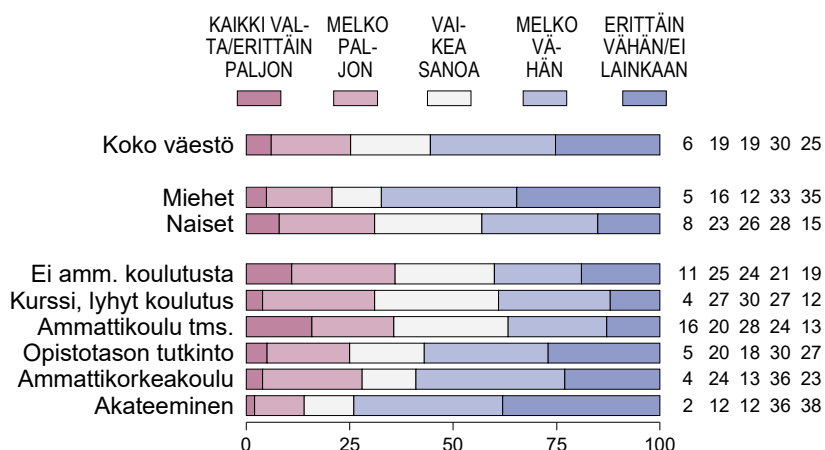
Presidentti on edelleen suomalaisille ilmeisen tärkeä vallankäyttäjä. Jos kansalaiset saisivat päättää presidentin valtaoikeuksista, ne olisivat nykyistä vahvemmat.

Varsin laaja enemmistö tukee presidentin vahvaa roolia ulko- ja turvallisuuspolitiikassa ja maanpuolustuksessa, mutta selvä enemmistö näkisi presidentin mielellään myös eräänlaisena politiikan erotuomarina, jonka tehtävä olisi huo- lehtia siitä, että Suomessa on toimintakykyinen ja kansalaisille tilivelvollinen poliittinen johto.

Täysin yksimielisiä suomalaiset eivät kuitenkaan ole presidentinvallan vahvistamisesta. Vahva presidentinvalta on erityisesti ikäänty- neempien ja vähemmän koulutettujen vastaaji- en mieleen. Naiset kannattavat miehiä enemmän vahvaa presidentinvaltaa lähes kaikissa kysymyk- sissä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä puolus- tusasioita lukuun ottamatta.

Nuoremmat vastaajat sekä korkeammin kou- lutetut puolestaan ottavat joissain kysymyksissä voimakkaasti kantaa parlamentarismiin ja siten vähäisemmän presidentinvallan puolesta.

Kuvio 4. Kuinka paljon valtaa presidentillä pitäisi olla talouspolitiikassa (mm. verotus ja julkisen talouden hoito) (%)

Esimerkkinä tästä käyvät kannat presidentin valtaan talouspolitiikassa. Vähemmän koulutetuilla ei ole asiassa selkeää mielipidesuuntaa, mutta etenkin akateemisesti koulutetut torjusivat presidentin osallistumisen talouspolitiikan harjoittamiseen selvin numeroin. (Kuvio 4.)

Vaikka väestö keskimäärin kannattaa melko vahvaa presidentinvaltaa, on suhtautumisessa piirteitä, jotka heijastavat jakoa eliitin ja tavallisen kansan välillä. Siksi aihe lienee jatkossa entistä tärkeämpi niille, joita kiinnostaa populistin nousu osaksi politiikan arkea.

Kirjoittaja

Ilkka Haavisto on Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVAn tutkimuspäällikkö.

Viitteet

¹ Vuosi sitten EVAn Arvo- ja asennetutkimuksessa 62 prosenttia oli samaa mieltä seuraavan väitteen kanssa ”Maamme kaipaa vahvoja johtajia, jotka kykenevät palauttamaan yhteiskuntaamme kurin ja järjestyksen sekä oikeiden arvojen kunnioituksen”. Väittämän hyväksyntä on pysynyt osapuilleen yhtä laajana 1980-luvun lopulta asti.

² Ks. Wahlroos (2017).

³ Ks. Himanen (2017).

Kirjallisuus

Himanen, Hannu (2017). Lanttä vai itää – Suomi ja geopolitiikan paluu, Docendo.

Wahlroos, Björn (2017). Hiljainen vallankumous. Tekikö uusi perustuslaki Suomen hallitsemisen mahdolliseksi? EVA Pamfletti. http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2017/10/EVA_pamfletti_2017_1-1.pdf

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Arviot esittelevät ajankohtaisia ideoita ja keskustelunaiheita. Arvioiden kirjoittajat vastaavat esitetyistä mielipiteistä, jotka eivät välttämättä edusta EVAn kantaa.

Arviot löytyvät EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-074X (PDF)